

SPROGPROBLEMET I GRØNLAND OG DET GRØNLANDSKE SPROG

Af folketingsmand *Nik. Rosing*

Indledningsvis vil jeg sige, at jeg kunne have ønsket at beskæftige mig en del med den umådelig store betydning, det grønlandske sprog har haft gennem tiderne, ikke mindst siden dette århundredes begyndelse indtil nu som et levende sprog i det daglige liv, i kirke og skole, i oplysningsarbejdet, i forsamlinger, i radio og i udgivelse af blade og bøger. Men det må jeg lade ligge, da de konkrete og de aktuelle spørgsmål må have første prioritet; men det ville under en sådan sprogdiskussion være helt forkert at stryge den historiske baggrund og den grønlandske udvikling, som netop er årsagen til den sprogsituation, vi står over for i dag og den kommende tid. Vi ved jo alle, at fortid, nutid og fremtid er bundet sammen som i alle andre problemer, der er opstået, og som man så vidt muligt vil prøve på at finde en løsning på. Derfor vil jeg prøve at belyse hele baggrunden for situationen så kort som muligt.

Grønlandsk, som er en af grenene af det eskimoiske sprog, er det mest moderne sprog blandt eskimostammerne, det sprog, som gennem tiderne har udviklet sig i livets omskiftelser, og som i mange århundreder har dækket hele den isolerede grønlandske begrebsverden indtil den tid, da det mødte de andre folk med andre sprog. Under den første tid, i Grønlands missions- og kolonisationsperiode, var der sikkert ikke for grønlænderne noget sprogproblem, det var der snarere for dem, der ville virke som missionærer og handelsmænd. Det var jo nødvendigt, at de lærte landets sprog for at kunne blive forstået.

Men efterhånden som grønlænderne blev mere fortrolige med det folk, der var kommet et andet sted fra og havde fået lærdom af disse, fik situationen en anden retning. Man indsatte dansk som fag på et af to seminarier for mere end 100 år siden. (Det skulle man have udvidet efterhånden, navnlig fra dette århundredes begyndelse, hvis man ikke havde, som det udtrykkes, „ventet grønlændernes eget ønske om at lære dansk“). Medens tiden gik, og grønlændernes uddannelse så småt skred fremad, ville efterhånden flere og flere grønlandske familier have, at deres børn blev undervist i dette fremmedsprog. Læser vi *Atuagagdliutit* fra 30'erne, kan vi ikke undgå at konstatere denne tendens i spørgsmålet. Grønlænderne, også dem, der boede ude på udstederne, ønskede dette. Denne i begyndelsen svage tendens,

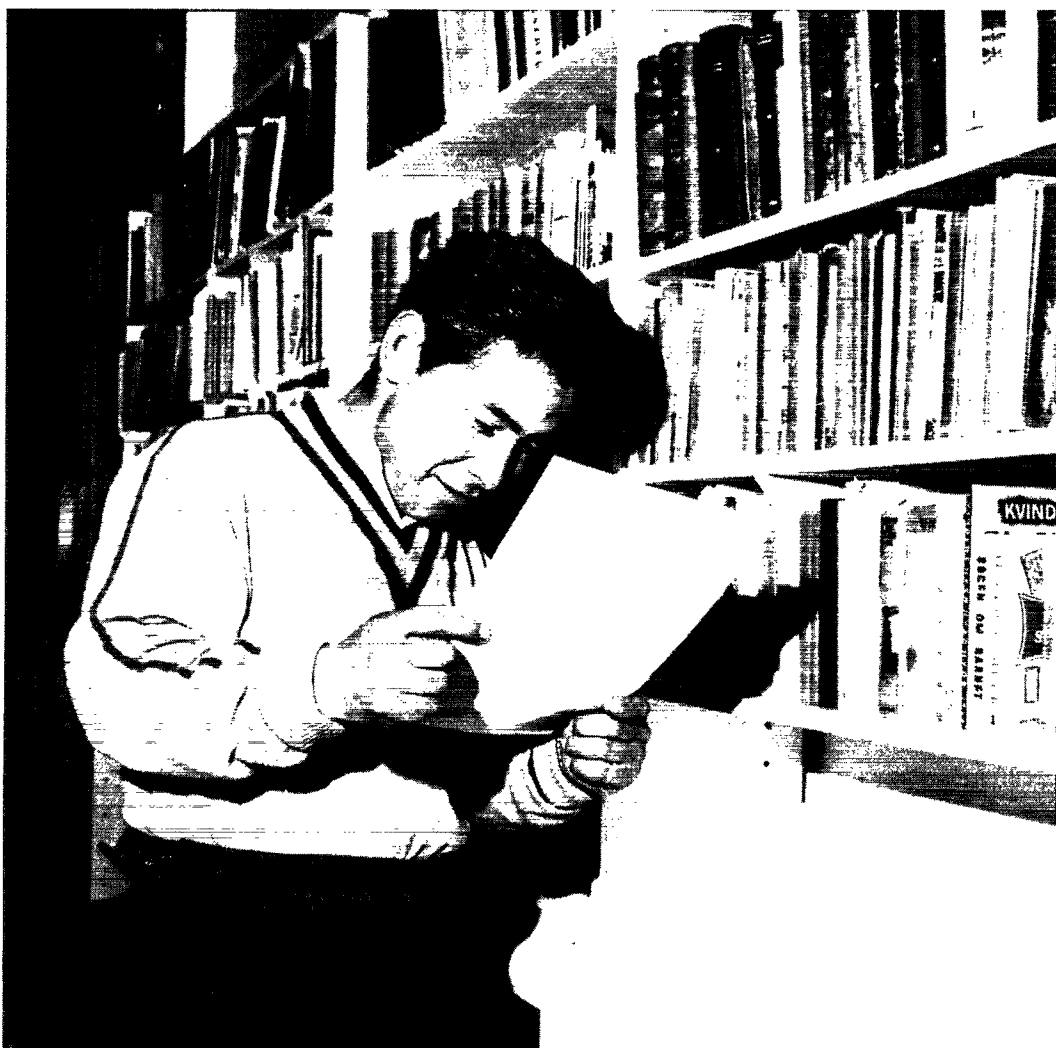
som med tiden tegnede sig stærkere og stærkere, var indledningen og en af årsagerne til, at det grønlandske sprog kom i mindre vægt i folkets tankegang.

Det er ikke første gang i disse år, at spørgsmålet om det grønlandske sprog bliver offentligt diskuteret mellem interesserede og skolefolk, mellem grønlandere og danske embedsmænd, der har med grønlandsarbejdet at gøre. Spørgsmålet har tidligere været rejst i forbindelse med ønsket om indførelse af det danske sprog i skolerne, selv om enkelte fremstående grønlandere i sin tid har givet udtryk for, at spørgsmålet om det grønlandske sprogs fremtid var grønlandernes egen sag, er det mig lige så vigtigt at fremhæve, at dette teoretisk og praktisk også er skolens sag. Det kan ikke bortforklares ved, at en ny tid i almindelighed og grønlandernes fremtid i særdeleshed har krav på en helt anden vurdering af dette sproglige spørgsmål. Det må siges fra vor side, at vi både ønsker og er indforstået med en strukturændring i den grønlandske skole, ikke mindst i bestræbelserne på at intensivere danskundervisningen i Grønland. I ønsket om at have lige så god uddannelse for grønlandere som for andre danske må dansk jo have en høj prioritet i vore skoler, men det grønlandske sprog, som nødvendigvis må rykke ned som fag, har også krav på særligt hensyn fra skolens side, bl. a. hvad dette angår at skaffe velkvalificerede lærere og de til faget nødvendige moderne hjælpemidler, lærebøger. Kræver vi mere end dette, vil jeg tro, at vi kommer til at modarbejde det, vi selv ønsker realiseret, og den udvikling, som vi selv gennem vore politiske repræsentanter har fremsat ønsker om.

Lad mig så dernæst ridse lidt op vedrørende de kendsgerninger, der angår det grønlandske sprog direkte og indirekte.

Som alle ved, begyndte vor udvikling i 1950. De områder, som var mest forsømt, og de nye ting, vi havde mest behov for, skulle man tage fat på først og ofre flest penge på, men de ting eller forhold, som vi var fortrolige med, og som var nogenlunde acceptable, lod man ligge. Denne fremgangsmåde er efter vor tankegang ganske naturlig. Blandt det, vi var fortrolige med, var vort modersmål, som havde været hovedsprog i skolen i mange generationer; men vi nåede til den tid, hvor vi selv fremsatte ønsker om en bedre uddannelse. Der åbnedes herefter muligheder for, at ungdommen kunne fortsætte deres uddannelse i Danmark, men hertil var kravene om større dansk kundskaber store, hvorfor danskundervisningen med tiden intensiveredes. Praktisk talt alle familier i Grønland ønskede og ønsker, at deres børn bliver undervist i dansk og på større steder med dansk som undervisningssprog. Det er sikkert ikke meget galt at sige, at det at have børn, der klarer sig godt i dansk, nu er et statussymbol hos mange familier. Dette forhold er netop, hvad vi selv har ønsket.

Derfor måtte det grønlandske sprog rykke ned fra at være undervisningssprog til at blive et fag, først på ungdomsskolerne og senere i byernes centralskoler, også fordi der blev fagtrængsel. Man gik videre med forsøgene og etablerede to første

*Den efterhånden meget store bogbestand
på Centralbiblioteket i Godthåb betyder også meget for udvidelsen af sprogkendskaberne
hos den læselystne befolkning.*

Foto: Jette Bang

børneskoleklasser, hvor faget grønlandsk var strøget, det skete i forståelse med de forældre, som ønskede de bedste resultater i tilegnelsen af dansk.

På ungdomsskolerne føltes denne strukturændring meget tyngende for mange blandt eleverne, og faget grønlandsk led herunder som aldrig nogensinde før. Som tidligere lærer i grønlandsk på realskolen kan jeg med mine erfaringer sige, at de nye fag som matematik, engelsk og tysk tog så meget af elevernes lektietid, at de ofte slet ikke havde tid til deres grønlandske opgaver; mange mødte op ganske ufor-

beredt. Dette anføres ikke som en anklage, men som eksempel på denne trængsel og skyggetilværelsen for faget grønlandsk.

Blandt årsagerne til denne sprogsituation, vi er inde i, nævnes også lærermangelen og mangelen på systematisk opbyggede lærebøger i grønlandsk, beregnet for 1. klasse og op til seminariet.

Lærermangelen, det vil sige mangelen på grønlandske lærere, er opstået ved, at læreremnerne helst ville tage lærereksamen her i Danmark i stedet for at blive uddannet på vort seminarium, som indtil 1963 har dimitteret mindre kvalificerede og dermed økonomisk ringere stillede lærere. Dertil kommer, at mange blandt ungdommen hellere ville vælge andre muligheder for uddannelse end de traditionelle. Således dimitteredes fra seminariet efter 1950 et meget beskedent antal lærere, som hverken kunne dække afgangens af ældre lærere eller svarede talmæssigt til stigningen af antal klasser f. eks. i tidsrummet 1955/56 til 1963/64. I denne periode lå de grønlandske læreres antal mellem 177 og 186, medens antallet af danske lærere det samme tidsrum steg fra 76 til 203 og klassernes antal fra 362 til 515. Der har endda en overgang været tale om den mulighed at lukke seminariet, dersom ikke flere end 3-4 elever kunne optages. Ud af de nævnte tal kan vi slutte, at uddannelsen af grønlandske lærere er sakket langt bagud i forhold til den hurtige stigning i de skolesøgende børns antal. Jeg skal i denne forbindelse ikke undlade at sige, at flertallet af de i Danmark uddannede grønlandske lærere forbliver i Danmark af lønmæssige grunde. Denne store skævhed vil i den kommende tid medføre, at grønlandske lærere praktisk talt kun bliver lærere i faget grønlandsk uden nogen som helst afveksling med andre fag. Så tidligt som i skoleåret 1957/58 havde jeg som eksempel 30 timer ialt på seminariet, realskolen og børneskolen, hvoraf kun to var husflidstimer for seminaristerne, resten grønlandske timer. Når to andre realskoler kommer i funktion om fire år, vil det ikke blot gå på samme måde, men det vil til lige være svært for skolen at skaffe erfarne grønlandske lærere i grønlandsk.

Mangel på lærebøger i grønlandsk er som allerede nævnt også en stor hemsko for opnåelsen af et bedre resultat over hele linien. Det er meget beklageligt, og denne kendsgerning rammer alle os grønlandske lærere, men baggrunden for denne triste kendsgerning er også let at overskue. På dette område er den ringere pædagogiske uddannelse på seminariet meget iøjnefaldende, endvidere har vi i mange årtier haft tre forskellige kategorier af lærere: grønlandsk seminarieuddannede, kateketskoleuddannede og dem, som slet ikke har fået uddannelse, nemlig læsere. Dette kan illustreres bedst ved tal, f. eks. 1958/59 og 1963/64 var der henholdsvis 92 og 78 seminarieuddannede, 61 og 87 kateketskoleuddannede og 28 og 21 uden uddannelse. Enhver kan se, at mulighederne for at få lærebogsforfattere blandt disse har været meget små. De bedre uddannedes fritid blev som oftest beslaglagt af andre sam-

fundsopgaver. Desuden bør det også nævnes, at enkelte fremstående grønlandere allerede for 15 år siden begyndte at skrive om, at det var nødvendigt at ændre skriftsproget, det kleinschmidtske, som efter deres mening var for svært at lære. Hermed skabtes den usikkerhed, som medførte, at enkelte lærere, som samlede stof til lærebøger, opgav arbejdet; det gjorde jeg selv for at undgå et dobbelt arbejde. Jeg tror også, jeg kan sige, at hele den store indsats for intensivering af danskundervisningen og grønlandernes efterhånden forstærkede røst herom fuldstændigt har overskygget det store lærebogsbehov i faget grønlandsk. Et undervisningssprog, som er indskrænket til et fag, må jo have både krav på effektivisering, dygtigere lærere og de til faget nødvendige hjælpemidler. Her over for er vi grønlandske lærere og skoleledelsen ansvarlige. Det vil med andre ord sige, at fejlene må rettes, og forømmelserne må der rådes bod på, selv om mulighederne herfor er små for tiden.

Som det vil være bekendt, startede sprogdebatten denne gang ved fremkomsten af udkastet til lov om skolevæsenet i Grønland i fjor. Jeg skal ved denne lejlighed ikke komme ind på enkelte afvigende synspunkter, blot sige, at jeg er glad for denne polemik, som ofte savnes i vort land i forbindelse med lovforslag. For mig, trods mine åbenbare ønsker om et nødvendigt hensyn til det grønlandske sprog i skolen, er spørgsmålet om indførelse af børnehaveklasser og muligheden for fortsættelsen af undervisningen af børn udelukkende på dansk i børneskolens 1. og 2. klasse en nødvendighed for at kunne opfylde de store krav, den grønlandske skole er stillet over for i dag. Jeg tror, at vi af meget vægtige grunde må afgive faget grønlandsk i sådanne klasser, men man må kunne forlange, at skolen for det grønlandske sprogs vedkommende upartisk og nøje følger virkningerne og resultaterne op i følgende klasser. Derimod finder jeg, som jeg har givet udtryk for, at det er meget vigtigt, at undervisningen i grønlandsk effektiviseres så meget som overhovedet muligt, ikke baseret på „ret snævre nationale standpunkter“ som en af forsvarerne for det kommende lovforslag skriver, men på den overbevisning, at skolen har lige så stor pligt til at drage omsorg for og må have den klare indsigt i, at indlæringen i og den nødvendige pleje af det grønlandske sprog i skolen sker på forsvarlig måde. For bl. a. at indhente det forsømte er det tillige uhyre vigtigt, at grønlandsk bliver et obligatorisk fag i realskolen, hvilket flertallet af landsrådet også er gået ind for. Vi må derigennem kunne give en bredere vej til optagelse af så mange elever som muligt på vort seminarium.

Lad mig så til slut opstille de få muligheder, som vi i øjeblikket har til effektivisering af grønlandskundervisningen i vore skoler:

1. Udgivelse og udarbejdelse af grønlandske lærebøger bør overvåges nøje og fremskyndes af skolevæsenets ledelse i højere grad end hidtil. Det ville i denne forbindelse være ønskeligt, at skolevæsenet så vidt det er gørligt giver lettelser i lære-

bogsforfatteres arbejdsbyrde eventuelt ved reduktion af deres timeantal eller fritage dem i andre arbejder i skolen eller måske ved bevilling af orlov.

2. Af hensyn hertil må man sørge for fremskyndelse af afgørelsen af, hvilket retskrivningssystem, der skal gælde i den kommende tid.

3. Etablering af permanente kurser for grønlandske lærere i faget grønlandsk a) i Grønland b) i Danmark. For det sidstes vedkommende tænkes på de grønlandske lærere, der har taget lærereksamen her i Danmark og forbliver her, og vore seminarister på danske seminarier, som agter at komme tilbage til Grønland. Det skal være korte kurser eller en række forelæsninger om sprogets opbygning og eskimoiske dialekter. Her har vi jo professorat i disse discipliner.

4. Vi kan ikke fremskaffe flere grønlandske lærere før engang efter 1968, men i Danmark opholder sig nogle, og derfor er en eventuel nærmere undersøgelse af deres lønmæssige problemer ønskelig, så denne barriere ikke længere skal være hindrende for, at de vender tilbage til det grønlandske skolevæsen, hvor vi, som det vil forstås, har hårdt brug for dem.

Sluttelig vil jeg sige, at det er min overbevisning – ligesom det også er bevist blandt Alaska-eskimoerne, som udelukkende er undervist på engelsk, men som dog bevarer deres oprindelige sprog – at det grønlandske sprog aldrig vil forsvinde; et „hjertesprog“ kan jo ikke dø. Grønland er nu et to-sproget land, og det vil det være for de kommende generationer. En grønlænder, der er perfekt i dansk, og som samtidig har en god skolemæssig uddannelse i grønlandsk, er og vil være, hvad det grønlandske samfund er bedst tjent med. Dette kan ikke bestrides; derfor er vi grønlandske lærere og det grønlandske skolevæsen ansvarlige for den nuværende og de kommende generationer i spørgsmålet om den rette pleje og omsorg af vort modersmål, det er et krav til os.

Ovenstående var det første indledende oplæg ved diskussionsaftenen om sprogproblemet i Grønland, arrangeret af Det grønlandske Selskab den 11. november 1965.